

Talegenrer

– kvantitative og kvalitative forskelle på redegørelser og narrativer i det sociolingvistiske interview

Astrid Ag
Københavns Universitet

1. Indledning

Som sprogbrugere skriver og taler vi i genrer. Allerede i 1950'erne gjorde Bakhtin (1986/[1951/1952]) opmærksom på talesprogets væld af relativt stabile og for sprogbrugere genkendelige talegenrer. I de seneste år har sprogvidenskaben i stigende grad fattet interesse for fænomenet. På Danmarks Grundforskningsfonds Center for Sociolingvistiske Sprogforandringsstudier (DGCSS), Københavns Universitet, har vi for eksempel udviklet en såkaldt diskurskontekstanalyse (DCA) i et forsøg på at udvælge sammenlignelige samtalepassager. DCA består af seks dimensioner, heriblandt talegenrer. Kategorien talegenrer indebærer desuden en mængde underkategorier, heriblandt *redegørelser* og *narrativer*. I skrivende stund (december 2008) er ca. 200 sociolingvistiske interviews blevet kodet. Vores analyser viser, at disse to genrer er de mest frekvente og måske også de mest interessante i sociolingvistiske interviews. I det følgende vil jeg med en kvantitativ og kvalitativ analyse undersøge forholdet mellem brugen af de to genrer og graden af bekendthed mellem samtaledeltagerne.

2. Diskurskontekstanalyse i sociolingvistisk sammenhæng

Danmarks Grundforskningsfonds Center for Sociolingvistiske Sprogforandringsstudier har som mål at gentage syv danske dialektologiske og sociolingvistiske undersøgelser foretaget på seks steder i landet. De seks steder er Vinderup, Odder, Vissenbjerg, Næstved, Køge og København. I perioden 1973 til 2001 deltog en stor mængde personer fra de steder i interviews og gruppesamtaler, og i

2005 til 2007 er de samme personer på ny blevet lydoptaget. Dermed kan vi på DGCSS undersøge sprogforandring over virkelig tid.

Vi har at gøre med et stort talesprogskorpus med bred variation inden for flere områder. Som ovenstående viser, er der variation i metodologi, geografi og tid. Desuden er der variation i typen af samtale, som varierer helt fra enkeltinterviews med to interviewere til selvoptagelser mellem venner. Et så stort korpus med så bred variation betyder, at sammenlignelighed bliver en udfordring. Derfor har vi med udgangspunkt i et sample på 20 optagelser med bred variation udviklet den såkaldte diskurskontekstanalyse (DCA) for at kunne udvælge sammenlignelige passager. Baseret på analyser af, hvad der foregår i disse samtaler, har vi udledt seks dimensioner, som alle repræsenterer centrale elementer i sociolingvistiske interviews, nemlig: samtale, aktivitetstype, makrosproghandling, interaktionsstruktur, genre og udsigelse.

Diskurskontekstanalysen har en dobbeltsidig natur. Dels bruger vi den til at udvælge sammenlignelige passager til den fonetiske analyse, så fonetikerne ikke ender op med resultater, som er en effekt af intra-individuelle forskelle snarere end tid. Dels er den blevet et projekt i sig selv, idet det er en måde at kunne karakterisere sociolingvistiske interviews og en måde at kunne undersøge udviklinger i deltagernes interaktion med hinanden for eksempel med henblik på brugen af forskellige genrer.

3. Genredefinitioner

Interessen for genrer i skriftsproget går helt tilbage til oldtiden (se Aristoteles 1999). Så langt tilbage går interessen for mundtlige genrer ikke, men i sprogvidenskaben er der i de seneste år kommet et forøget fokus på genrer i talesproget (se bl.a. Eggins & Slade 1997; Martin & Rose 2007). I DCA er en af dimensionerne genre, og ud fra induktive analyser af det repræsentative sample har vi fundet, at følgende genrer bruges særligt meget i sociolingvistiske interviews og gruppesamtaler: narrativ, specifik redegørelse, generel redegørelse, soap box, sladder, betroelse, refleksion og vittighed.

Der er to forskellige redegørelser, den specifikke og den generelle. Den specifikke redegørelse omhandler begivenheder oplevet

Talegenrer

én gang, og den generelle omhandler genkomne begivenheder som for eksempel barndomslege eller arbejdsrutiner. Da undersøgelsen kun beskæftiger sig med den specifikke redegørelser, nøjes jeg med at omtale den som redegørelse.

Vores analyser viser, at narrativer og redegørelser (og de generelle redegørelser) er de mest frekvente genrer i sociolingvistiske interviews. Genrerne er dog ikke forbeholdt en sådan kontekst. Det er genrer, som vi kender fra hverdagssamtaler, og som vi i udpræget grad benytter os af. Resultaterne fra undersøgelsen kan derfor tænkes at have relevans for mere end sociolingvistiske interviews. I det følgende defineres de to genrer.

Hos Eggins og Slade og i DGCSS' diskurskontekstanalyse er narrativdefinitionen inspireret af Labov & Waletzky (1967/1997), og de mulige strukturelementer er følgende: Abstract ^ Orientation ^ Complication ^ Evaluation ^ Resolution ^ Coda (Eggins & Slade 1997:237; DGCSS 2007:33). Hos begge er handlingssekvens, evaluering og løsning obligatoriske træk, og hos Eggins og Slade er orientering også obligatorisk. Handlingssekvensen består af mindst to narrativsætninger med en *temporal lås* imellem dem, det vil sige, at narrativsætningerne skal fremstilles i kronologisk rækkefølge.

På et punkt er DGCSS' og Eggins og Slades arbejde med narrativer dog langt fra Labov og Waletzky's arbejde fra 1967. For Labov og Waletzky var det nemlig et krav, at narrativen skulle være monologisk, forstået på den måde, at alle strukturelementerne skulle leveres af informanten. Nyere narrativforskning er dog blevet mere opmærksom på, hvordan historier fortælles af flere samtaledeltagere i samarbejde med hinanden (se fx Ochs & Capps 2001). Og i DGCSS' kodningspraksis kan en narrativs forskellige elementer også leveres af medinformanter – fx en ægtefælle – og interviewer. Et af de mest centrale elementer i en narrativ, nemlig evalueringen, er derfor heller ikke forbeholdt informanten (DGCSS 2007:34).

Definitionen af redegørelsen er meget lig hinanden hos Eggins og Slade og i DGCSS' diskurskontekstanalyse. Der er kun et obligatorisk element i redegørelsen, og det er, at der skal redegøres for et specifikt forløb, hvilket for eksempel kan være uddannelses-, sygdoms- eller

karriereforløb. Redegørelsen er bygget op efter skabelonen ”og så... og så...”, så der på den måde forklares, hvordan én begivenhed førte til en anden. Ud over det obligatoriske forløb kan der være indleder, orientering og afslutning, sidstnævnte kan eventuelt komme i form af en evaluering (DGCSS 2007:37). Eggins og Slades generiske struktur for redegørelsen ser således ud: Abstract ^ Orientation ^ Record of Events ^ Coda. (Eggins & Slade 1997:259). Ligesom for narrativen kan der også være medfortællere af redegørelser, og det er også i redegørelsen et krav, at informanten skal være involveret i forløbet.

Redegørelsen og narrativen kan til tider minde om hinanden, men adskiller sig fra hinanden på følgende punkter: Der er ofte færre detaljer i redegørelsen; i redegørelsen fortælles der ikke nødvendigvis frem imod en pointe; redegørelsen er ikke lige så fortælleværdig som narrativen; og evalueringen, som er et obligatorisk element i narrativen, kan optræde i redegørelsen, men det er ikke et krav, og hvis der evalueres, bliver det ikke centralt (DGCSS 2007:36-37).

Desuden er der ofte også forskel på, hvad de to genrer bruges til at udrette i situationen. Redegørelsen oplyser typisk nøgternt om et konkret forløb. Narrativen indeholder derimod ofte et mere underholdende aspekt og kan endvidere være en måde at dele oplevelser på og endnu vigtigere en måde at vise, hvilke værdier man tillægger disse oplevelser. Dermed kan samtaledeltagerne bedømme eller bekræfte hinandens værdier og således bedømme eller bekræfte deres fællesskab med hinanden.

Med de to genrer kan man fortælle om den samme begivenhed på to forskellige måder. De to følgende konstruerede eksempler illustrerer dette:

Eks. på narrativ:

Vi boede jo i Nyboder, og så kan jeg huske en gang min far kom hjem fra arbejde og sagde, nu gider jeg fanme ikke bo her længere, vi flytter ud af byen. Så blev min søster og jeg sendt direkte op på værelset for at pakke. Vi var så kede af det, for vi ville jo ikke flytte, så vi græd og græd, mens vi pakkede vores ting ned, ej hvor var vi bare kede af det.

Talegenrer

Eks. på redegørelse:

Jamen da jeg var lille, der boede vi jo i Nyboder. Men så blev min far træt af at bo i byen, og selvom min søster og jeg ikke ville, så bestemte han, at vi skulle flytte. Og så flyttede vi altså ud af byen.

4. Genrevalg og bekendthed

Man kan altså påvise både strukturelle og funktionelle forskelle på talegenrerne narrativer og redegørelser. Eggins og Slade mener endvidere, at der er en tredje forskel. De argumenterer for, at valget af den ene eller den anden form har at gøre med samtaledeltagernes bekendthed med hinanden:

”The results of this study suggest that the frequency of any particular storytelling genre may depend on the degree of familiarity and contact between the participants. (...) merely recounting events can be quite mundane and therefore this is likely to occur when participants know each other well or are in regular contact. On the other hand, narratives and exemplums are more likely to occur than recounts in situations where participants are less familiar or have less contact with one another” (Eggins & Slade 1997:266).

I sociolingvistiske interview er graden af bekendthed lav. Informant og interviewer kender ikke hinanden på forhånd. Ud fra ovenstående citat vil det derfor være nærliggende at tro, at der vil være et højere antal narrativer end redegørelser i datamaterialet. Som det vil vise sig, er det ikke tilfældet, og diskrepansen skal formodentlig ses i lyset af, at de to datamaterialer er af forskellig karakter.

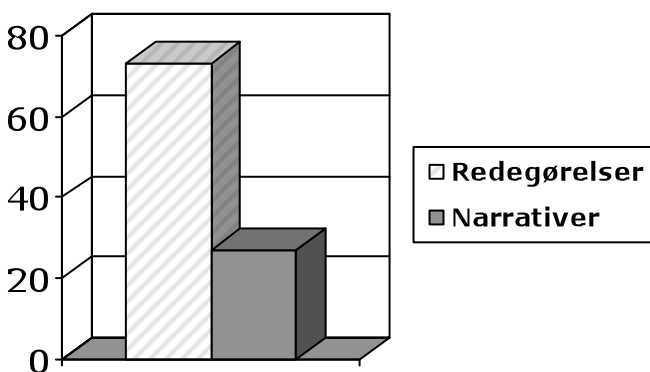
Datamaterialet til denne undersøgelse består af tolv sociolingvistiske interviews med seks kvindelige informanter født mellem 1949 og 1962. De seks informanter er opvokset i bydelen Nyboder i København og tilhører alle middelklassen. De er blevet interviewet to gange med cirka tyve års mellemrum og blev første gang optaget i 1986 og 1987 og anden gang i 2005 og 2006.

Eggins og Slades datamateriale er anderledes på en lang række punkter. De samtaler, Eggins og Slade bruger til at sammenholde genrebrug og bekendthed med, er alle samtaler mellem kollegaer optaget i kaffepauser på deres arbejdsplads. Modsat datamaterialet til nærværende undersøgelse indeholder Eggins og Slades datamateriale

variation i alder, generation, køn, socioøkonomisk baggrund, etnicitet og nationalitet (Eggins & Slade 1997:1). En sammenligning med Eggins og Slades data kan derfor anses for at være ufuldstændig. Jeg har dog ikke intentioner om at anfægte deres konklusioner, men derimod at påvise, at Eggins og Slades resultater ikke kan overføres til sociolingvistiske interviews.

5. Den kvantitative undersøgelse

Alt i alt fortæller de seks informanter 171 redegørelser og narrativer, og af dem er 125 (73 %) redegørelser og kun 46 (27 %) narrativer.

Figur 1: Genreoptælling

For gruppen af informanter i denne undersøgelse gælder det altså, at de fortæller flere redegørelser end narrativer til trods for, at graden af bekendthed mellem deltagerne er lav. Datamaterialet til denne undersøgelse består udelukkende af sociolingvistiske interviews, hvor interviewer og informant aldrig har mødt hinanden før og højst sandsynligt heller ikke kommer til at møde hinanden senere. Det sociolingvistiske interview er karakteriseret ved at være en samtale, hvor intervieweren søger at bevæge samtalen væk fra en ren spørgsmål/svar-struktur for i stedet at bevæge den mod en løsere og mere symmetrisk struktur, der minder om en hverdagssamtale. Men der vil uundgåeligt herske en grad af asymmetri i samtalen, fordi de to deltagere besidder forskellige roller. Begge parter ved, at intervieweren er der for at få informanten til at tale. Intervieweren er

Talegenrer

groft sagt interesseret i alt, hvad informanten fortæller, og vil meget gerne overlade gulvet til informanten. Derfor er der muligvis ikke helt samme krav til fortælleværdigheden i fortællingerne i sociolingvistiske interviews, som der er det i hverdagssamtaler. I hverdagssamtaler er der nemlig ikke én, der hele tiden får tildelt ordet, og det gør, at deltagerne skal kæmpe om gulvet, hvis de har noget, de vil fortælle. Og hvis deltagerne ikke kender hinanden så godt, vil det være lettere at vinde gulvet ved at fortælle en narrativ, som omhandler noget udsædvanligt, frem for en redegørelse, der kan være lidt triviell (Eggins & Slade 1997: 266). Det kan være disse omstændigheder, der gør, at Eggins og Slade kan konkludere noget, som er modstridende med det, der kan konkluderes fra mine data.

Fordi samtalepartnerne i sociolingvistiske interviews ikke har mødt hinanden før, vil graden af bekendthed ved interviewets begyndelse næsten være nul. Men sådan forbliver det ikke:

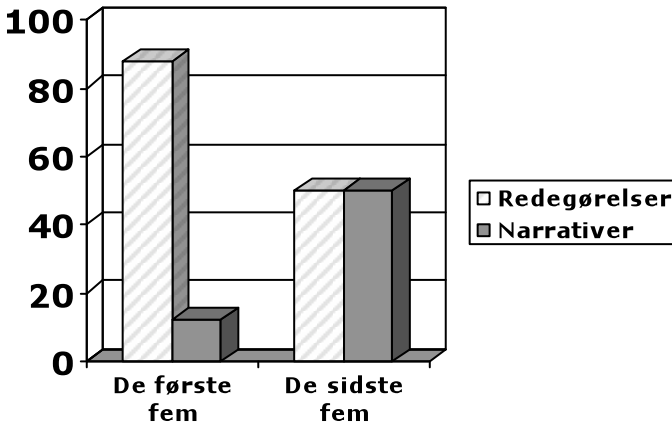
”(...) the interview is a dynamic development because the progress of time makes for a progress of familiarity between the informant and the interviewer” (Møller 1991a:317-318).

Den udvikling, som Møller i ovenstående citat skitserer, vil sandsynligvis ske naturligt i mange situationer, hvor to fremmede personer taler sammen i en til to timer (se fx Svennevig 1999). Men i sociolingvistiske interviews er det ikke kun en naturlig udvikling. Det er også en bevidst strategi fra interviewerens side på den måde at oparbejde en form for fortrolighed og intimitet, som interviewet skrider frem:

”Fra at være to fremmede der taler med hinanden opstår der en bekendthed, et fælles univers opbygges således at informant og feltarbejder på et tidspunkt bliver ’two **intimate** strangers talking together’ (Albris m.fl. 1988:70).” (Møller 1991b:105).

Denne iagttagelse er interessant i en undersøgelse af, hvilke genrer man bruger ved forskellige grader af bekendthed. Når graden af bekendthed ændrer sig i løbet af interviewet, vil det være væsentligt at finde ud af, om fordelingen af narrative er forskellig i starten og i slutningen af interviewene. Jeg har derfor optalt de første fem

forekomster og de sidste fem forekomster af de to genrer for at se, hvordan redegørelserne og narrativerne fordeler sig. Som figur 2 viser, er der markant flere narrativer i de sidste fem end i de første fem forekomster. I de første fem forekomster er 12 % narrativer, mens narrativerne i de sidste fem forekomster udgør hele 50 %. Det vil altså sige, desto længere ind i interviewet, desto flere narrativer.

Figur 2: Genrenes fordeling

Dette resultat hænger formentlig sammen med udviklingen mellem informant og interviewer, der går fra at være fremmede over for hinanden til at være *intimate strangers*. Sideløbende med at informantens og interviewers forhold udvikler sig, ændrer informantens fortolkning af situationen sig muligvis også, hvilket også kan have betydning for informants genrevalg. Møller har set på hyppigheden af en informants narrativer i to forskellige *speech events* – i et sociolingvistisk interview og i en gruppesamtale. I interviewet bruger informanten kun én narrativ, mens han i gruppesamtalen bruger ti (Møller 1991b:107-108). Møller forklarer det således:

”Han har åbenbart ikke fortolket interview-situationen som en situation hvori man kunne bruge genren narrativ fordi narrativen er for uformel en genre, hvorimod han i gruppesamtalen som er en markant mere uformel situation mener at genren er brugbar” (Møller 1991b:108).

Hvor Møller undersøger informantens eksterne variation i de to forskellige *speech events*, undersøger jeg informanternes interne variation, som blandt andet kan variere i kraft af udviklingen i deres forhold. Informanten vil højst sandsynligt fortolke situationen anderledes, når den person, der sidder overfor, ikke længere er en fremmed, men er blevet en intimate stranger.

Interviewsituationen og deltagerne i den er altså ikke statiske, men derimod yderst dynamiske og progressive. Med en viden om, at informant og interviewer ofte bliver intimate strangers, og at informanten ofte fortolker interviewsituationen forskelligt i løbet af interviewet, kan den skæve fordeling af narrativeerne forklares.

6. Den kvalitative undersøgelse

En mere kvalitativ forståelse af forskellene på brugen af de to genrer må nødvendigvis forholde sig til de sekventielle kontekster, som genrene optræder i. Her viser der sig en interessant forskel i optakten til de to genrer. Jeg har valgt at se nærmere på optakten til tre informanternes genrebrug i de nye interview. De tre er udvalgt af to grunde. Dels fordi de alle tre kun fortæller redegørelser og ingen narrative i de første fem forekomster af de to genrer, og dels fordi intervieweren er den samme (se Møller 1991a:323 for en diskussion af vigtigheden ved at benytte samme interviewer).

I undersøgelsen af optakterne til de to genrer viser det sig, at redegørelserne tit fungerer som svar på interviewerens spørgsmål. De kan også komme på eget initiativ, men oftest er de initieret af et spørgsmål, som for eksempel: ”Hvor er du opvokset?”. Ved mange af interviewerens spørgsmål vil det være naturligt at besvare med en redegørelse. Redegørelsen kan siges at leve op til de forventninger, der er til besvarelser i interviewsituationen, så når informanten fortolker situationen som en formel situation, vil redegørelsen være en oplagt genre at bruge.

Labov og Waletzky stillede konsekvent deres informanter følgende spørgsmål: ”Were you ever in a situation where you were in serious danger of being killed” (Labov & Waletzky 1967/1997:7). Det gjorde de i håb om, at spørgsmålet ville få informanterne til at fortælle

narrativer. I de tre interviews, jeg har undersøgt, viser det sig, at det ikke er nødvendigt for interviewerens at stille forberedte spørgsmål for at få informanterne til at fortælle narrativer. Snarere tværtimod. Modsat redegørelserne er mange af narrativerne nemlig selvinitierede. De selvinitierede narrativer kan siges at bryde med rollefordelingen i interviewet, idet de ikke følger spørgsmål/svar-strukturen. Men det er netop dette brud, der efterstræbes i sociolingvistiske interviews. Når informanterne på eget initiativ fortæller en narrativ, viser det, at de ikke længere kun fortolker situationen som et interview, hvor de skal svare på spørgsmål, men også fortolker situationen som en samtale, hvor de selv har ret til at bestemme samtaleudviklingen. I datamaterialet findes der eksempler på, at informanten afbryder interviewerens for at fortælle en narrativ. Tilsvarende situationer vil ikke finde sted i starten af interviewet, men derimod hen imod afslutningen, hvor der kan være sket en udvikling i informanternes fortolkning af situationen og i forholdet mellem informant og interviewer. Fra at være to fremmede er informanterne og interviewerens nu blevet intime strangers og har opbygget et fælles univers, hvor informanterne ikke kun besvarer spørgsmål – blandt andet med redegørelser – men vælger at fortælle narrativer på eget initiativ.

7. Konklusion

Denne artikel har beskæftiget sig med genrer i talesprog. De to genrer narrativ og redegørelse viser sig at være nogle af de mest frekvente genrer i sociolingvistiske interviews, men de er også interessante uden for den kontekst, idet det er genrer, vi konstant benytter os af i hverdagssamtaler. Jeg har vist, at Eggins og Slades konklusioner ikke kan overføres på et datamateriale, der er så anderledes fra deres, som mit er. Den situationelle kontekst er af en så stor betydning, at en sådan overførsel ikke kan lade sig gøre. I en undersøgelse af tolv sociolingvistiske interviews kan der nemlig konkluderes det helt modsatte fænomen. Her fortælles der flere redegørelser end narrativer til trods for, at informant og interviewer ikke kender hinanden, og at graden af bekendthed derfor er lav. Desuden forholder det sig således, at informanterne fortæller flere narrativer længere inde i interviewet, hvor informanten og interviewerens forhold har

udviklet sig til det, Albris m.fl. (1988) kalder intimate strangers. Samtidig med – og muligvis i kraft af – at forholdet ændrer sig, fortolker informanten højst sandsynligt interviewsituationen forskelligt, hvilket også kan påvirke genrevalget. For at forstå forskellen i brugen af de to genrer har jeg med et sekventielt blik bevæget mig tættere på datamaterialet. Her viser det sig, at redegørelsen oftest fungerer som svar på interviewerens spørgsmål og derved er en oplagt genre at bruge i interviewet. Narrativen derimod er oftest selvinitieret og kan siges at bryde med interviewets rollefordeling

Afslutningsvis vil jeg knytte en kommentar til den selvinitierede narrativ. I narrativforskningens start anså Labov *fremstillingen* af narrativer som et vigtigt metodologisk skridt, idet narrativen sås som værende adgangsgivende til *the vernacular* (Labov 1972). Men ved en kvalitativ undersøgelse fremgår det altså, at det ikke er nødvendigt at stille bestemte slags spørgsmål for at få informanterne til at fortælle narrativer. Hos de tre informanter fortælles narrativerne nemlig sjældent som svar på et spørgsmål fra intervieweren. Labovs og andre sociolingvisters fokus på frembringelsen af narrativer har mødt kritik, blandt andre fra Schegloff (1997). Schegloff har fra et konversationsanalytisk perspektiv kritiseret sociolingvistiske interviews for at fremstille unaturlige data, især med hensyn til narrativer. I hverdagssituationer fortælles narrativer af en lang række forskellige grunde, men i sociolingvistiske interviews formindskes disse grunde:

”...the context of the sociolinguistic elicitation plays havoc with the motive force of the telling by making the elicitation question itself the invariant occasion for telling the story” (Schegloff 1997:99-100)

Det har ifølge Schegloff betydning for måden, narrativen fortælles på. Den kritik er dog ikke berettiget i de tre sociolingvistiske interviews, jeg har undersøgt. Her bliver narrativerne nemlig ikke kunstigt frembragt ved interviewerens spørgsmål. Tværtimod er det informanterne selv, der vælger at fortælle narrativerne.

Litteraturliste

- Albris, J. m.fl. (1988) *Projekt Bysociolingvistik. Interim Report on The Copenhagen Study in Urban Sociolinguistics*. Institute of Nordic Philology, University of Copenhagen.
- Aristoteles (1999) *Poetik*. København: Hans Reitzel.
- Bakhtin, M.M. (1986) *Speech Genres and Other Late Essays*. USA: University of Texas Press.
- Eggins, S. & D. Slade (1997) *Analyzing Casual Conversation*. London: Cassell.
- Labov, W. (1972) *Language in the Inner City*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Labov, W. & J. Waletzky (1997 (1967)) Narrative Analysis: Oral Versions of Personal Experience. *Journal of narrative and life history* vol. 7 (1-4):3-38.
- Martin, J. M. & D. Rose (2007) *Genre Systems: Mapping Culture*. London: Equinox.
- Møller, E. (1991a) Narratives in the Sociolinguistic Interview. *The Copenhagen Study in Urban Sociolinguistics*. Gregersen, F. & I.L. Pedersen (eds.). Institut for dansk Dialektforsknings publikationer, serie A, nr. 30. København: C.A. Reitzels forlag.
- Møller, E. (1991b) Tal som du plejer – om indsamling af talesprog. *danske folkemål* bind 33:99-121.
- Ochs, E. & L. Capps (2001) *Living narrative*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Schegloff, E. A. (1997) Narrative Analysis Thirty Years Later. *Journal of Narrative and Life History* 7:97-106.
- Svennevig, J. (1999) *Getting acquainted in conversation a study of initial interactions*. Amsterdam: John Benjamins.
- DGCSS (2007) *Kodningsmanual til diskurskontekstanalyse*. Internet: [http://dgcss.hum.ku.dk/upload/application/pdf/f51d6748/Kodningsmanual%20iiv-analyse\[1\].pdf](http://dgcss.hum.ku.dk/upload/application/pdf/f51d6748/Kodningsmanual%20iiv-analyse[1].pdf).